

احکام امام^(ع) برای مشهد

رضا سلیمان نوری| مشهد و خراسان از دیرباز جایگاه بسیار رفیعی در قاموس اداره‌کنندگان این‌مرزوبوم داشته‌است‌و‌دارد. حاکمان و‌رهبران‌کشور در دوره‌های مختلف با‌صدور احکام‌گوناگون، سعی در اداره بهتر این خطه که با وجود بارگاه حضرت‌ثامن^(ع) و‌مزار حکیم توس، فرهنگی‌ترین بخش ایران محسوب می‌شود، داشته‌اند و‌دارند. کافی است اندکی سر در اوراق تاریخ ببرید و‌احکام‌گوناگونی‌راکه برای اداره‌این‌سرزمین توسط حاکمان کوچک و‌بزرگ ایران صادر شده است، مرور کنید. تا با این حقیقت آشنا شوید. تغییر رژیم حاکم بر ایران پس از انقلاب سال ۱۳۵۷ نه تنها در این امر خللی وارد نکرد، بلکه با توجه به اسلامی بودن نظام جدید و‌استقرار مجموعه عظیم آستان قدس رضوی در مشهد، سبب تأکید بر این مهم هم شد. به نحوی که بنیان‌گذار کبیر انقلاب اسلامی در طول دوران کمتر از ده ساله رهبری ایران اسلامی، بارها دست به قلم بردند و‌با صدور احکام مختلف، در بهبود شرایط اداره خراسان و‌مشهد کوشیدند. در ذیل، احکام صادر شده توسط امام خمینی^(ع) را برای آینده مشهد و‌آستان قدس با هم مرور می‌کنیم.

انتصاب سرپرست آستان قدس

نخستین حکم صادره از سوی رهبر کبیر انقلاب اسلامی بازگوکننده نگاه خاص و‌عمیق ایشان به جایگاه آستان قدس رضوی در منظومه فرهنگی سیاسی جدید ایران اسلامی است. ایشان سه روز بعد از به ثمر نشستن انقلاب مردم بر ضد خاندان پهلوی در روز ۲۵ بهمن ۱۳۵۷، زمانی که هنوز در مدرسه علوی تهران ساکن بودند، طی حکمی حجت الاسلام شیخ عباس واعظ طبسی را به عنوان سرپرست آستان قدس منصوب کردند. متن این حکم که در صفحه ۱۴۳، جلد ۶ صحیفه امام^(ع) درج شده است، به شرح زیر است: «بسم...الحرم الرحیم. خدمت جناب مستطاب حجت الاسلام آقای شیخ عباس واعظ طبسی دامت افاضاته، پس از اهدای سلام و‌تحیت، تابعین تولیت برای آستان مقدس حضرت ثامن الائمه -صلوات...و‌سلامه علیه و‌علی آئانه الطاهرین- جناب عالی برای سرپرستی آن آستان مقدس منصوب هستید. لازم است باکمال جدیت و‌به‌طور دقیق حفاظت از متعلقات آنجا، خصوصاً کتابخانه و‌خزینه و‌محتویات ضریح مقدس و‌موقوفات و‌سایر آنچه مربوط است به آن آستان مقدس بفرمایید و‌از حیف و‌میل و‌ضیاع اموال جلوگیری نمایید. حضرات خدام محترم با جناب عالی در این امر لازم تشریک مساعی خواهند نمود. والسلام علیکم و‌رحمه...»

این متن بازگوکننده نگاه خاص رهبر کبیر انقلاب به‌داشته‌های فرهنگی آستان قدس، خاصه کتابخانه و‌موزه و‌همچنین حوزه اقتصادی آن است و‌به سرپرست جدید آستان درباره حیف و‌میل و‌تباه شدن آن‌ها هشدار می‌دهد.

۳۳ حکم قضایی

بنیان‌گذار کبیر انقلاب پس از مشخص کردن تکلیف آستان قدس، مهم‌ترین راهکار برای بهبود شرایط خراسان را مسائل قضایی تشخیص و‌دومین حکم خود درباره خراسان را به انتخاب قاضی شرع دادگاه‌های انقلاب اسلامی در خراسان اختصاص می‌دهند. ایشان در ۲۴ فروردین ۱۳۵۸ پس از گذشت چند روز از اقامتشان در قم، طی حکمی حجت الاسلام آقای شیخ علی‌تهرانی را به عنوان قاضی شرع دادگاه‌های انقلاب استان خراسان منصوب می‌کنند. البته این حکم چهارماه بعد

از سوی بنیان‌گذار کبیر انقلاب نقض می‌شود و‌امام خمینی^(ع) با صدور حکمی برای حاج شیخ احمد مطهری، وی را جایگزین او در دستگاه قضایی خراسان می‌کنند. رهبر کبیر انقلاب سپس با صدور حکمی دیگر آقای اسماعیل فردوسی‌پور را نیز به سمت قاضی شرع دادگاه انقلاب مشهد منصوب می‌کنند.

تثبیت نخستین حکم

امام خمینی^(ع) در اقدام بعدی خود در حوزه امور مرتبط با آستان قدس، براساس آنچه دیده و‌شنیده‌اند در حکمی عباس واعظ طبسی را که تا پیش از این سرپرست آستان قدس بوده است به سمت تولیت این مجموعه منصوب می‌کنند. در این حکم که ۱۵ فروردین ۱۳۵۹، یعنی هنگام سکونت بنیان‌گذار انقلاب اسلامی در دربند شیرمان صادر و‌در صفحه ۲۲۴، جلد ۱۲ صحیفه امام^(ع) منتشر شده، خطاب به حجت‌الاسلام آقای حاج شیخ عباس واعظ طبسی آمده است: «نظر به سابقه ای که جناب عالی در اداره امور آستان مقدس حضرت ثامن‌الائمه -صلوات...و‌سلامه علیه و‌علی آئانه الطاهرین- دارید و‌اعتمادی که در این باره به جناب عالی می‌باشد، به سمت تولیت آن آستانه مقدسه منصوب می‌شوید تا با کمال جدیت و‌به‌طور دقیق از متعلقات آنجا، خصوصاً کتابخانه و‌خزینه و‌محتویات ضریح مقدس و‌موقوفات و‌سایر محفاظت کامل را بفرمایید و‌از حیف و‌میل و‌ضیاع اموال جلوگیری نمایید و‌حضرات خدام محترم نیز با جناب عالی در این امر لازم تشریک مساعی خواهند نمود و‌آنچه لازم به تذکر است، این مطلب می‌باشد که هیچ یک از نهاد‌های جمهوری اسلامی، مانند جهادسازندگی و‌همچنین وزارت ارشاد ملی و‌با اشخاص عادی، حق دخالت در موقوفات و‌سایر متعلقات آستان قدس را ندارد. از خدای تعالی موقعیت همگان را در انجام وظایف الهی مسئلت دارم. والسلام علیکم و‌رحمه...و‌برکاته.»

حکمی برای امام‌جمعه مشهد

معمار کبیر انقلاب اسلامی در تاریخ ۲۷ خرداد ۱۳۵۹ در حالی که به تازگی در جماران مستقر شده بودند، حکمی جدید درباره مسائل

فرهنگی مذهبی مرتبط با مشهد صادر کردند. ایشان که تا آن زمان به احترام شیخ غلامحسین ترک (یا همان عبد خدایی) - که از دوران پیش از انقلاب به صورت خودجوش اقدام به برگزاری نماز جمعه در مشهد می‌کرد- از انتصاب امام جمعه برای مهم‌ترین شهر مذهبی کشور خودداری کرده بودند، با قوت این روحانی مبارز، در حکمی آیت... شیخ ابوالحسن شیرازی را به عنوان امام جمعه مشهد منصوب کردند. در این حکم که متن آن در صفحه ۴۴۵، جلد ۱۲ صحیفه امام^(ع) منتشر شده، آمده است: «جناب مستطاب حجت الاسلام آقای حاج شیخ ابوالحسن شیرازی دامت افاضاته، بدین وسیله جناب عالی به سمت امام جمعه در شهر مقدس مشهد منصوب می‌شوید که آن شاء...تعالی ضمن انجام این فریضه بزرگ الهی، اهالی محترم را به وظایف مهم اسلامی و‌انقلابی که در این برهه از زمان دارند، آشنا ساخته و‌در حفظ اتحاد و‌همبستگی آنان بکوشید. بدیهی است اهالی محترم -آید هم ا...تعالی- نیز فرصت را مغتنم شمرده، در انجام هر چه باشکوه تر نماز جمعه همکاری های لازم را خواهند نمود. از خدای تعالی توفیق همگان را مسئلت دارم. والسلام علیکم و‌رحمه...»

عفو خاص

۲۷ شهریور ۱۳۶۱ و‌در آستانه عید قربان، بار دیگر حکمی خاص درباره مردم خراسان از سوی بنیان‌گذار انقلاب اسلامی صادر می‌شود. در این روز و‌در پی درخواست حجت‌الاسلام و‌المسلمین سید عبدالکریم موسوی اردبیلی، رئیس وقت دیوان عالی کشور، امام خمینی^(ع) با عفو تعدادی از زندانیان خراسانی به مناسبت عید قربان موافقت می‌کند. موسوی اردبیلی در متن درخواست خود خطاب به بنیان‌گذار کبیر انقلاب اسلامی آورده است: «محضر مبارک حضرت آیت ا... العظمی امام خمینی، رهبر کبیر انقلاب و‌بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران مد ظله العالی، احتراماً، به پیوست صورت اسامی چهارصد و‌شصت و‌پنج (۴۶۵) نفر از محکومین مواد مخدر استان خراسان که به تقاضای دادستان و‌تأیید حاکم شرع به مناسبت عید سعید قربان مشمول عفو یا تخفیف در مجازات شده‌اند، جهت تصویب تقدیم می‌گردد. سید عبدالکریم موسوی اردبیلی.»

مرحوم آیت‌ا... واعظ طبسی در کنار امام (ع) / چهارم دهه ۴۰

امام خمینی^(ع) هم در ذیل متن این درخواست که در صفحه ۴۷۲، جلد ۱۶ صحیفه امام^(ع) منتشر شده است، چنین پاسخ داده اند: «موافقت می‌شود.» ناگفته نماند که این حکم از آن جهت مهم است که به‌طور معمول درخواست عفو برای زندانیان کل کشور - و نه یک محدوده جغرافیایی خاص - مورد قبول واقع می‌شده‌است و این از موارد نادری است که عفو مردم یک خطه خاص مورد پذیرش قرار گرفته است.

درخواست تعمیر مقبره مدرس

پیام بعدی بنیان‌گذار کبیر انقلاب در حوزه خراسان هم باز خطاب به تولیت آستان قدس است. در این پیام که ۲۸ شهریور ۱۱۳۶۳ از جماران صادر شده است، امام خمینی^(ع) خواستار تعمیر و‌بازسازی آرامگاه شهید مدرس شده‌اند. متن این پیام که در صفحه ۷۴ جلد ۱۹ صحیفه امام^(ع) منتشر شده، به شرح ذیل است: «در عصر شکوفایی انقلاب اسلامی، بزرگداشت مجاهدی عظیم‌الشان و‌متعهدی برومند و‌عالم بزرگواری که در دوران سیاه اختناق رضاخانی می‌زیست، لازم می‌باشد؛ زیرا در زمانی که قلم‌ها شکسته و‌زبان‌ها بسته و‌گلوها فشرده بود، اواز اظهار حق و‌ابطال باطل دریغ نمی‌کرد...»

حکمی برای تأمین منزل طلاب

آخرین حکمی که بنیان‌گذار کبیر انقلاب اسلامی درباره مسائل مرتبط با خراسان صادر کرده‌اند، برخلاف اغلب حکم‌های قبلی دستوری اجتماعی اقتصادی است. در این حکم که ۱۱بان ۱۳۶۷ خطاب به رئیس دیوان عالی کشور، آیت ا... سید عبدالکریم موسوی اردبیلی، صادر شده و‌در صفحه ۱۸۶، جلد ۲۱ صحیفه امام^(ع) درج شده، برپایه درخواست حجت‌الاسلام سید هاشم رسولی محلاتی آمده است: «مبلغ ۱۵ میلیون تومان در اختیار آقای رسولی برای خانه‌سازی طلاب علوم دینیّه مشهد قرار دهید. ان شاء... موفق باشید، با مراعات جهت شرعی، گفتنی است آقای رسولی محلاتی طی نامه‌ای به تاریخ ۱۹بان ۱۳۶۷ به محضر امام خمینی^(ع)، از واگذاری قطعه زمینی در مشهد مقدس که از محل اعتبارات و‌وجوهات در اختیار قوه قضاییه قرار گرفته بود به عنوان هزینه اولیه احداث این مجتمع دینی خبر می‌دهد.

یادی از یک صنعتگر که شغلی قدیمی را در مشهد حفظ کرده بود
علی اکبر ساختیانچی، احیاگر هنر ساختیان

سلیمان نوری| لهجه مشهدی دارای لغات خاص بسیاری است که ردپای برخی از آن‌ها را در هیچ لغت نامه مهمی نمی‌توان پیدا کرد. البته برخی از این لغات به مرور زمان تغییر ماهیت داده‌اند و‌دیگر کاربرد قبلی خود را ندارند. یکی از این لغات «ساختیان» است که جوانان امروزی تنها آن را به عنوان یک نام خانوادگی در میان هزارها نام خانوادگی ساکنان مشهد می‌شناسند؛ البته آنانی که کمی اهل فرهنگ و‌تاریخ هستند، با شنیدن این لغت، یکی از خانه‌های قدیمی و‌ثبت ملی شده محله جنت، یعنی خانه «ساختیانچی‌ها»، در ذهنشان زنده می‌شود، ولی اگر از آنان هم بپرسید، تعداد کمی‌شان می‌دانند که این لغت معرف شغلی است که روزگاری مشهد در آن -نه تنها در کشور که در منطقه- سرآمد بوده است.

ساختیان در لهجه اهالی قدیم مشهد به معنای «پوست گوسفند یا بزداغی شده» است و‌ساختیانچی کسی بوده که روزگارا با فعالیت در این حرفه می‌گذرانده‌است. به عبارت بهتر ساختیان همانی است که اکنون با عنوان «سالامبور» در بین اهل فن شناخته می‌شود. اندکی تأمل در فضای اقتصادی مشهد تا دوسه دهه نخست قرن گذشته بازگوکننده این واقعیت است که مشهد قطب بزرگ تولید ساختیان یا همان سالامبور در ایران بوده‌است و‌اکازگاه‌های متعدد تهیه ساختیان، به ویژه در محدوده پایین خیابان مشهد، به این کار اختصاص داشته‌است. به عبارت دیگر، هرچند شرایط کارگران این حرفه با کارگران سایر حرف شهر فرق زیادی نداشته‌است، صاحبان کارگاه‌ها و‌تاجران فعال در این حوزه از چهره‌های برتر اقتصادای شهر بوده‌اند. تا حدی که به‌طور مثال، توانایی ساخت خانه‌ای زیبا و‌ارزشمند در خیابان جنت را در سال‌های حکومت پهلوی اول داشته‌اند.

اما داستان تولید ساختیان در مشهد هم به مانند بسیاری از حرف دیگر با تغییر و‌تحولات دهه‌های میانی حکومت پهلوی بر ایران و‌به‌اصطلاح مد‌رنیزه شدن کشور، دچار تغییرات شگرفی شد. بسیاری از فعالان این حرفه به مرور زمان و‌با ورود ابزار آلات مکانیکی دیگر در خودتوانایی ادامه این‌را ندیدند و‌تغییر شغل‌انداده و‌این‌شکل باسرعتی باور نکردنی صنعت ساختیان مشهد رو به نابودی رفت. این نابودی تا آن حد عظیم بود که حتی لغت ساختیان هم به‌خاطره‌ها سپرده شد و‌معدود باقی‌ماندگان سنتی این صنعت برای هم رنگ جامعه شدن لغت سالامبور را که غربی و‌مورد پسند تهران و‌بازار بین‌المللی بود، جایگزین آن کردند. البته در این بین، بودند برخی فعالان این حرفه که سعی کردند با به‌روز شدن، هنر پدری و‌آب‌و‌اجدادی خود را حفظ کنند. خاندان ساختیانچی که در رأس آنان «حاج غلامرضا ساختیانچی» قرار داشت از جمله این افراد بودند. ساختیانچی بزرگ با مدرن‌کردن دباغ‌خانه خود و‌استفاده از وسایل جدید در آن، به‌نوعی خود به بنیان‌گذار صنعت پوست و‌چرم جدید در خراسان تبدیل شد. راه‌آوار اسپس فرزندان‌ش ادامه‌داند و‌با تأسیس مجموعه‌های مختلف تلاش کردند تا شغل آبا و‌اجدادی ساختیانچیگری را در قالب‌های امروزی بازآفرینی کنند و‌با ارائه خدمات نو جایگاه خود را در اقتصاد شهر حفظ کنند. حاج علی‌اکبر ساختیانچی که اواخر هفته گذشته با این دنیا وداع کرد، یکی از این فرزندان بود. او به نحوی در این حرفه غرق شده بود که به‌گواه اغلب همکارانش، جانشین شایسته پدر بود و‌پس از وی بهترین فرد به عنوان بزرگ طایفه فعالان صنعت سالامبور و‌چرم خراسان محسوب می‌شد. البته حاج علی‌اکبر در کنار این امر توجه ویژه‌ای به محیط زیست داشت و‌به همین دلیل در نخستین‌گام پس از ایجاد مجموعه تحت سرپرستی خود، آن را به نقطه‌ای خارج از محدوده‌های شهری وقت انتقال داد تا به این صورت کمترین آسیب محیط‌زیستی را به ساختار شهر وارد کرده باشد. او همچنین تلاش کرد تا به‌روز کردن نحوه تبدیل پوست گوسفند و‌سایر حیوانات به چرم، به بهترین‌نحو از این محصولات استفاده و‌کمترین ضایعات را تولید کنند. در یک کلام حاج علی‌اکبر ساختیانچی، به عنوان احیاگر ۱۸ خرداد بسته می‌ماند. در این روز همچنین به دستور نخست‌وزیری بیست و‌به‌روزکننده صنعت ساختیان خراسان، حق درخت‌ورتنج‌هی برگردن فعالان سالامبور و‌چرم دارد.

مأموران شهرداری به منظور ترساندن مردم و تحقیر روحانیون، سید معممی را در خیابان‌های مشهد با وضع ناپهنجاری با دست بسته و پای پیاده می‌گردانند.

در مراسمی که اسناد مالکیت کشاورزان همدان داده می‌شده است، شاه‌دراولین عکس‌العمل خود به حوالت ۱۵ خرداد مدعی می‌شود که رهبران شورشیان از خارج مبالغ هنگفتی دریافت می‌کرده‌اند.

حاج میرزا احمد کفایی و فقیه سبزواری که از دخالت در امور سیاسی پرهیز می‌کردند، برای آزادی آیت عظام از جمله آقای قمی در باغ ملک‌آباد با عزیزی، استاندار خراسان، دیدار می‌کنند.

اسدا... علم در نطق رادیویی خود اعلام می‌کند؛ دستگیرشدگان در دست ما گرفتارند. دادگاه صحرایی تشکیل می‌دهیم و آن‌ها را محاکمه و اعدام می‌کنیم. این موضوع سبب نگرانی مراجع عالی‌قدر و مردم می‌شود؛ لذا جلسه‌ای در منزل آقای میلانی تشکیل می‌شود تا درباره حمایت از امام خمینی^(ع) تصمیم بگیرند؛ پس از شور و مشورت قرار بر این می‌شود که همه آن‌ها به تهران هجرت کنند و مانع اقدام جوانه‌شاه شوند. در ادامه آقای میلانی همراه پسرش عازم تهران می‌شود؛ اما هوایی‌مای حامل ایشان را به مشهد برگردانند؛ آیت... میلانی هم به شرط آزادی دستگیرشدگان هواپیما راترک می‌کند.